

İstanbul Üniversitesi'nde Yeni Bölüm

Jale Baysal'ın anısına...

Meral Şenöz*

Akademik düzeyde örgütlenme aslında yavaş ilerler. Uygun kadroları elde etmek; bu uygun kadrolara uygun elemanları bulmak veya yetiştirmek, oldukça uzun bir zaman alır. İstanbul Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde kurulmuş olan Kütüphanecilik Bölümü'nün kuruluşu da böyle olmuştur.

Üniversite içinde kütüphane biliminin öğretilerek kütüphaneci yetiştirmeği isteyen yazıların başlangıcını, Hamit Zübeyir Koşay'ın raporuyla ve Fehmi Ethem Karatay'ın yüksek lisans düzeyinde yetiştirilmek üzere yurt dışına gönderilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına kadar geri götürmek doğru olur (1924-26). Çünkü kurulmakta olan devletin kuruluş felsefesi, hayatta en hakiki yol gösterici bilimdir görüşüyle oluşturulmuştur. O da kütüphanesiz olmaz. Kütüphaneler artık hafız-ı kütüp değil de kütüphanecilerle işletilip yönetilecektir. Artık kitabı korumak değil, okutmak daha önemlidir. Kütüphane artık hayır kurumu değil, yarar getirmesi beklenen bir işletmedir.

Daha devletin kurulması tamamlanmadan, kütüphanelerini kurup örgütlemeyi, kütüphanecilerini yetiştirip geliştirmeyi düşünen o zamanki aydınlar, Milli Kütüphanenin kuruluşunu gerçekleştirip Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ilk Kütüphanecilik Bölümünü de kurdular (1948-53).

Bundan on yıl sonra İstanbul Üniversitesi'nde de kütüphaneci yetiştirmek ve kütüphane hizmetlerini geliştirecek araştırmaları yapmak üzere, yine Adnan Ötügen'in kurslarıyla başlayan meslek öğretimi, Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'un dersleriyle akademik sürekliliğe ulaştı (1964-68). Kolayca görülebileceği gibi Adnan Ötügen hem Ankara'da hem de İstanbul'da, etkin ve yetkin bir rol oynamıştır.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi. e-posta: mearalsenoz@gmail.com

Bu tabloya baktığımda şunu kolayca görebiliyorum; İstanbul Üniversitesi'nde kütüphane bilimi öğretimi 1924'de düşünülmüş, yapılamamış; ancak 1964'de bu düşünce gerçekleştirilebilmiş. 40 yıllık bir gecikme olmuş.

Prof. Dr. Baysal da A. Ötüken gibi Türkoloji mezunudur. Her ikisi de Prof. Dr. Juchhoff'un öğrencisidir. Adnan Ötüken, Almanya'ya kütüphanecilik öğrenimi için gönderilmiştir. Orada hocası Juchhoff olmuştur.

1960'lı yıllarda İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde Genel Kitaplık Müdürü olan Jale Baysal, önce aynı Fakültenin Sanat Tarihi Bölümü'nün kütüphanesinde çalışmış iş deneyimini arttırmış, hatta daha önce de Beyazıt Devlet Kütüphanesinde çalışırken, ulusal kütüphaneciliği, yaşayarak orada öğrenmiştir. Sonraları Prof. Juchhoff'un derslerine de dinleyici olarak katılmış ve doktora öğrencisi olarak da akademik hizmete hazırlanmaya başlamıştır.

Jale Hanımla tanışmam-arkadaşlığım ve meslektaşlığım, Bölümümüzün bu kuruluş dönemiyle başlar. Hocamız Prof. Juchhoff derslere başlamadan bir yıl önce ben, asistan kadrosuna atanmışım ve yeni kurulmakta olan İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplık birimi içinde, bir yandan kütüphane biliminin kapsamını anlamak için incelemeler yapıyor, bir yandan da kataloglama ve sınıflama çalışmalarına katılıyordum.

Prof. Juchhoff gelip derslere başladığında, asistanı (ve çevirmeni) ile kütüphane yöneticisi, kendisine hizmet vermeğe, vereceği görevleri yapmaya hazırды. Üçümüzün de çalışma masası aynı odaya konmuştu.

Kuramsal dersler, bana göre çok verimli geçiyordu. Ders dışında hocamızın ziyaretçileri olunca akademik hayatın güncel sorunlarını da duymağa ve olayların gazetelere yansımayan yanlarını da öğrenmeğe başlamıştık. Cevaplandırmamız gereken önemli sorular şunlardı:

1. Kütüphanecilik bilimi var mıdır? Yoksa Kütüphane, arşiv ve müze ortak bir bilim şemsiyesi altında toplanabilir mi? Bu şemsiye Bilgi Bilimi olur mu?

2. Türkiye'de yayın hayatının zayıflığı, çağdaş kütüphanelerin kurulamamasına veya geri kalmasına sebep olmuş mudur? Niçin?

3. Basımevini kullanmakta tereddüt eden, zorlanan, geri kalan Türkler, bu gün bilgisayarı kullanmada da gecikirse ne olur?

4. Avrupa Kütüphaneciliğiyle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kütüphanecilik arasında işletim ve yönetim açısından fark var mıdır? Dünya kütüphaneleri ile kütüphaneciliğinin ortak ve ayrılan özellikleri nelerdir?

Bu soruların cevabını arayan tezlerin, kuramsal ve uygulamalı incelemeler ile araştırmaların, bildiri, makale, toplantı tutanakları gibi çalışmaların kayıtları, 1987 yılında yayınlanan '*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi, Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*' (Sayı:1) adlı eserde görülebilir. Bölümün 20. kuruluş yılını kutlamak üzere yayına giren bu dergi, tüm gayretlere rağmen uzun soluklu olmamıştır. Fakat ilk yirmi yılda zengin bir öğretim ve araştırma programı bu sayıda dikkati çekmektedir.

Bu dergideki zengin, coşkulu ve çağdaş öğretim, araştırma ve yayın etkinlikleri Jale Hanımın kişiliğinden kaynaklanan enerji, ilgi ve istek olmasaydı gerçekleşebilir miydi? Sanmıyorum. 1964-1984 dönemindeki ilk yirmi yılın sonunda Bölümümüzün -hiç olmazsa kuramsal olarak- yalnız ulusal düzeyde değil uluslararası düzeydeki gelişmeleri de çok yakından incelediğini gösteren bu ilk sayının yayınlanmasını gerçekleştiren Jale Baysal, ilk bilgisayarı da bölüme bizzat sağlayıp, geleceğin yönünün, teknolojisinin ve içeriğinin gençlerce anlaşılmasına, daha iyi kavranılmasına da yardımcı olmuştur.

Bu yılların en önemli olayı artık belgelendirme ve bilgilendirme hizmetlerinin kütüphanelerde bilgisayar desteği ile yapılmaya başlamasıdır. Bu olay kütüphane bilimiyle bilgi bilimini birbirine yaklaştırmaya başlamıştır. Artık bilgi merkezleri kuruluyor, bazı kütüphaneler bilgi merkezi adını alıyordu. Neydi bu 'bilgi merkezi' adı verilen kuruluş? Bilgi Belge Yönetimi Bölümü mezunları hangi işleri yapacaklardı? Ders programlarıyla öğretim gereçleri nasıl yenilenecekti? Sanal Kütüphane neydi? Melez kütüphane neydi? Duvarsız kütüphane ne demektir? Henüz bilmiyorduk. Bilsek bile öğretemiyorduk.

Eğitim, öğretim ve araştırma alanında günü yakalamağa çalışırken, kütüphane tarihimiz açısından da çok önemli saydığımız eski yazılı belgelerin oluşturduğu vakıf kütüphanelerimizi bu günle birleştirmenin sorunlarını çözmek üzere de farklı bilgilerle donatılmış bir elemana ihtiyacımız vardı.

Rektör Prof. Dr. Haluk Alp, bu ihtiyacın önemini kavramıştı. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Üniversitelerarası Kurul'dan çıkardığı özel bir izinle, doçentlik

araştırmasına başlatılan Dr. İsmail Erünsal, Profesör olduktan sonra, Bölümümüzden ayrılmış, Marmara Üniversitesi'nde benzer bir bölümü kurmuştur. Bu Bölümün akademik personelinin bir kısmı İ.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünden geçmedir. Prof. Erünsal'ın da eski öğrencileridir.

Son olarak ilginç bir olguya değinmek istiyorum: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin Bilgi Belge Yönetimi Bölümü adını taşıyan, eski Kütüphanecilik Bölümü ile eski Arşiv Bölümünün elemanlarından oluşan yeni bölümdeki öğretim üyelerinin yaptırdığı son doktora araştırmasının adı '*Müze, Arşiv, Kütüphane Malzemesi ile Kataloglama İlişkisi*'dir (2009). Elif Köklü tarafından yapılmıştır. Türk kütüphanelerinin önemli eksiklerini ve geri kaldığı yeni gelişmeleri de ortaya koyan bu çalışma kanımca, çağı yakalamak için çok gayret etmemiz gerektiğini örneklerle apaçık bir şekilde dile getirmiş ve önerilerinde bazı ileri adımlar da atmıştır.

Danışmanı Prof. Hasan Keseroğlu'dur. Jüriyi Prof. R. Juchhoff'un ve Jale Baysal'ın eski öğrencileri olan bu günkü öğretim üyeleri oluşturmuştur. Marmara Üniversitesi'nden gelen jüri üyesi Dr. Oğuz İcimsoy da bu konuyla bağlantılı yayın yapan öncüler arasındadır.

Tezin önsöz ve girişinde değinilen kişiler, bibliyografyasında gösterilen Türk yazarlar, İstanbul'da meslek alanında son gelişmelerin uluslararası düzeyde de yakından izlendiğini; İstanbul'daki iki Bilgi Belge Yönetimi Bölümü arasında eğitim ve araştırma alanlarında işbirliği kurulduğunu da yansıtmaktadır.

Bu iki kardeş bölümün bundan sonraki gelişmelerde de Türkiye'nin özellikle de İstanbul'un, bilgi yönetimi alanındaki nitelikli eleman ve çağdaş bilimsel bilgi ihtiyacını karşılamak üzere birlikte çalışması; Ankara'daki Milli Kütüphane ile Tübitak ve YÖK Dokümantasyon Merkezi gibi kurumlarla, ayrıca öteki Bilgi Belge Yönetimi Bölümleriyle etkileşimli çalışmalar yapabilmesi, rahmetli Jâle Baysal'ın ruhunu şâd edecektir. Toplum yararına olan her hizmet sağlığında onu memnun ederdi.

Meral Alpay Şenöz

30 Ağustos 2009